

Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerim'de Kadın*

Woman in History and the Qur'an

Prof.Dr.Salih AKDEMİR

A.Ü. İlahiyat Fakültesi, ANKARA

Asrımızın en önemli konularından biri de, hiç şüphesiz ki kadın hakları ve kadın-erkek eşitliği sorunudur. Bilhassa gelişmiş ülkelerde kadınlar, hemen hemen bütün sahalarda erkekle birlikte çalışarak ülkelerinin gelişmesine katkıda bulunurlarken, gelişmesini henüz tamamlayamamış ülkelerde, kadınların büyük bir kısmı adeta toplumdan soyutlanmış bir durumdadırlar. Üzülerek ifade edelim ki bu durum ülkemiz için de geçerlidir.

Sayın Prof.Dr.Necla Arat, Kadın Sorunu adlı eserinde bu acı gerçeği çarpıcı bir üslupla anlatmaktadır.¹ Sayın Arat, Türk kadınının hâlâ özgürlüğüne kavuşmamış ve sürekli olarak arka planda tutulmuş olmasını gelenek ve göreneklere, tutucu dinsel etkilere bağlamaktadır. Zira O İslâm dininin, kadının özgürlüğüne katkıda bulunmak şöyle dursun, bilakis her bakımdan kadının sömürülmesine neden olduğu inancındadır. O bu konuda görüşlerini şöyle ifade eder:

... Şimdi alıntılarımıza dayanarak genel bir değerlendirme yapacak olursak, İslâmiyet adını verdiğimiz din dizgesi içinde kadın sorunu, kadının özgürlüğü ya da kurtuluşu gibi bir sorun olmayacağı ortaya çıkar. Çünkü, bu dizge içinde kadın, görüldüğü gibi, Tann'ın kullarına bir armağanı, bu yüzden de ikinci sınıf bir vatandaşdır. Giderek vatandaş bile olmayıp bir "Meta"dır. Ancak iki kadın, bir erkeğe karşılık olabilir, "işlerini kadına tevdi eden bir millet asla felah bulamaz"² doğrultusundaki bir anlayışın kadına seçme seçilme, yönetime katılma hakkı tanıyacağını düşünmek yersizdir. Nitekim Hz. Muhammed yine bir başka hadisinde "Başkanlarınız en hayırlılarınız, zenginleriniz de cömertleriniz olunca ve işleriniz arasında meşveretle yürüyünce yerin üstü sizin için yerin altından hayırlıdır. Fakat reisleriniz en kötüleriniz zenginleriniz de cimrilileriniz olur ve işleriniz kadınlarınızın emir ve havalesinde bulununca o zaman yerin altı sizin için üstünden daha hayırlıdır" der.³

İslâm'da kadının ana erdemi itaattir. Başkaldıran kadın şiddetle cezalandırılacaktır, "itaatli, iffetli ve iyi bir meta olan kadın" ailede hoş tutulacak, hele doğurganlık oranı yükseğe belli bir saygı da kazanacaktır. Ama birer değer gibi gösterilen tüm bu olumsuz yanlar, kadının ekonomik ve siyasal köleliğini yok edecek etkenler olamaz. Ekonomik ve siyasal özgürlüğü olmayan kadın ise hiçbir anlamda özgür değildir. Zaten o zamanın kadını eğitim eksikliği yönünden bu durumunun bilincinde olamayacağı gibi dinsel buyrukların tam anlamında egemen oldukları teokratik bir düzen içinde durumun bilincine varsaydı bile birşey yapamazdı.

Ey insanlar! Biz sizi bir erkek ve dışıdan yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. (İyice bilin ki) Allah katında en üstün olanınız Allah'tan en çok korkanınızdır. Allah bilendir, haberdar olandır. (49/Hucurât, 13)

İşte bu nedenle, Cumhuriyet'e kadar olan bu dönem, kadın için bir başeğme, suskunluk, ezilme, ölümden sonraki yaşamda cennet mutluluğuna kavuşma avuntusu içinde bekleme ve her yönden bir sömürülme dönemiymiş⁴

Yeri gelmişken hemen belirtelim ki, kadın konusunda yazan birçok yazar, İslâm'ın kadını köleleştirdiği hususunda görüş birliğine vararak onu şiddetle eleştirmişlerdir.⁵ Ancak, İslâm'a en ağır eleştiri daha doğrusu tecavüz Prof.Dr.ilhan Arsel tarafından yöneltilmiştir.

Prof.Dr.ilhan Arsel'in Şeriat ve Kadın adlı kitabında çoğu zaman bilimsellikten uzaklaşan basit bir üslupla, Kur'ân ve Hz.Peygamber (a.s.)'i kötümekten büyük bir haz duyduğu hemen her satırda göze çarpmaktadır. Sayın Arsel'e göre; İslâm dünyasında kadının zavallı hale sokulmasının, özgürlükten yoksun kalmasının ve erkeğin kölesi durumunda bırakılmasının gerçek nedeni ise İslâm dininin yanlış uygulaması ve ne de Türklerin kabahatidir; Sadece açık konuşmak gerekirse asıl sorumluluk, bu dinin kurucusundadır.⁶ Nihayet Arsel, bu görüşünü kanıtlamak için, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin anayasal organlarından biri olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayınladığı Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi adlı yapıttan derlediği kadınla ilgili haberleri ustalıkla gözler önüne serer:

Kadınlar aklen ve dinen dün yaratıklardır.

(Arap Peygamberi Muhammed)

Uğursuzluk üç şeyde vardır: Kan'da, ev'de ve at'da...

(Muhammed)

*Bu makale, Türk Yurdu Temmuz 1991 sayısında yayımlandıktan sonra, yöneltilen tenkidlere göre yazarı tarafından ilaveler yapılarak dergimiz için yeniden hazırlanmıştır (İslâmi Araştırmalar).

¹ Prof.Dr.Necla Arat, Kadın Sorunu, 2.b. ist. 1986. s.151-153.

² Hz.Muhammed'in Hadislerinden, Bkz. B. Topaloğlu, İslâm'da Kadın, s.275.

³ Bkz. a.g.e., s.276.

⁴ N. Arat, a.g.e., s.92-95.

⁵ Mesela bkz. Prof.Dr.Atalay Yörükoğlu, Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, Ank., 2.b. 1984, s.54; İslâm bilgilerini kadının değerinin İslâm öncesi dönemlere göre çok arttığını söylerler. Bu doğru olsa bile gerçekte müslüman toplumlarda kadın eve kapatılmış bir köle, bir kapatma ve sadece çocuk üreten bir tarladır. Ev dışında hiçbir görevi hiçbir işlevi yoktur. Prof.Dr.ilhan Arsel, Şeriat ve Kadın, İstanbul-1987.

⁶ Arsel, a.g.e., s.3.

Namazı kat'eden şeyler köpek, eşek, domuz ve KADIN'dır...

(Muhammed)

Kadınlar arasında Sâliha kadın, yüz tane karga arasında alaca bir karga gibidir...

(Muhammed)

Benden sonra erkekler için kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım...

(Muhammed)

Bana cehennem halkı gösterildi; Çoğunluğu kadınlardı...

(Muhammed)

Arsel daha sonra alaylı bir ifade ile şöyle devam eder;

... (Hz.Muhammed) ileriki bölümlerde nakledeceğimiz buna benzer daha nice sözleriyle ve Kur'an'a yerleştirdiği âyetlerle, kadınların niteliklerini hep bu olumsuz ölçülere göre sergilemiştir. Bütün bu hususları bu kitap boyunca ele alacağız ve göreceğiz ki şeriatçı bakımdan KADIN'ın bu şekilde tanımlanmasında küçültücü ve aşağılatıcı birşey yoktur. Aksine bütün haysiyet kırıcı "değerlerlemelere" rağmen şeriatçı, islâm dinini, kadın hakları ve özgürlükler açısından, çağımızın henüz erişemediği yücelikte ve üstünlükte bilir.⁷

Açıkça görülmektedir ki, ülkemizin dini konularda uzman olmayan aydınları İslâm dininin kadını aşağıladığı, ona gereken önemi vermediği ve böylece sömürülmesine neden olduğu hususunda görüş birliğine varmışlardır. Bu durum karşısında, bir Kur'an mütehas-sısı olarak gerçeği, hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak bir şekilde gözler önüne sermemiz kaçınılmazdır. Hiçbir zaman unutmamak gerekir ki, gerçeklerden kaçarak imanı savunmak asla mümkün değildir. Yoksa Arsel'in islâm dini kadını gerçekten aşağılıyorsa, buna rağmen yine de onun, kadın hakları ve özgürlükleri açısından çağımızın henüz erişemediği yücelikte ve üstünlükte olduğunu söylemenin hiçbir anlamı yoktur.

Şurasını hemen belirtmek gerekir ki, biraz önce zikredilen ve gerçekten de kadını aşağılayıcı mahiyette olan, sözleri Alemlere Rahmet olsun diye gönderilen Hz.Peygamber (a.s.)'in söylemiş olması asla mümkün değildir. Zira bu sözler, birazdan göreceğimiz üzere, Kur'an-ı Kerimle çelişkisi halindedir. Oysa ki, böyle birşeyin vuku bulması, yani Hz.Peygamber'in Kur'an'a aykırı birşey söylemesi asla mümkün değildir. Diğer taraftan, biraz önce görüşlerine atıfta bulunduğumuz yazarların, islâm toplumunda kadının ezildiği yolundaki görüşlerine de büyük ölçüde katıldığımızı özellikle vurgulamak isteriz. Gerçekten de islâm toplumlarında geçmişte olduğu gibi bugün de kadınların büyük bir kısmı toplumdan soyutlanmış bir şekilde yaşayışlarını sürdürmektedirler. Ancak üzücü olan odur ki, bu acıklı durumun faturası İslâm dinine çıkarılmak istenmektedir. Halbuki, Kur'an-ı Kerim, 14 asır önce kadın erkek eşitliğini mutlak bir şekilde, ortaya koymuştur. Ancak, müslüman olan milletler, daha önceki kültürlerinin etkisinden kurtulamadıkları için kültürlerindeki kadın aleyhtarı gelenek ve görenekleri islâm dinine sokmaktan kendilerini alamamışlardır. Bu gelenek ve görenekler daha çok uy-

durma hadisler kanalıyla İslâm'a sokulmak istenmiştir. Zira Kur'an-ı Kerim, bizzat Hz.Peygamber (a.s.)'in sağlığında derhal yazıya geçirildiğinden insanların tahrifinden korunmuştur, işte biraz önce zikrettiğimiz hadisler bu türden uydurma hadislerdir.

Şu hususu hiçbir zaman hatırımızdan çıkarmamak gerekir ki, Yüce Allah daima adeleti emreder⁸ ve kullarına hiçbir şekilde zulmetmek istemez.⁹ Şu halde, kadına zulmü amaçlayan davranışları ilahi adaletle bağdaştırmak mümkün müdür? Adaleti, iyiliği emreden, kötülüğü yasaklayan ve kullarına zulmetmek istemeyen yaratıcının, insanlığın yarısından fazlasını oluşturan kadınları aşağılaması, hiç düşünülebilir mi? Aksine Yüce Allah kadını asırlar boyu maruz bırakıldığı aşağılanmalardan kurtarmak ve böylece ona toplum içindeki şeref ve itibarını iade etmek için Kur'an-ı Kerim'i Hz.Muhammed (a.s.)'e indirmiştir. Ancak sonra yabancı kültürlerle ve bilhassa Yunan kültürüyle temasa geçmeleri sonucu müslümanlar bu kültürlerin etkisinde kalarak Kur'an-ı Kerim'den kopmuşlardır, işte bu kopma sonucu da kadını aşağılayıcı birçok görüş islâm toplumuna girebilmiştir.

Kur'an'ın kadına bahsettiği hakları bi hakkın takdir edebilmek için tarih boyunca kadının durumunu ana hatlarıyla incelemekte büyük yarar vardır.

TARİH BOYUNCA KADIN

Eski çağlarda, hemen bütün toplumlarda kadının hiçbir hak ve değere sahip olmadığı yaygın bir görüştür. Eski Çinlilerde kadın kocasının kölesi sayılırdı. Kocası ve çocuklarıyla birlikte yemeğe oturamazdı. Ayakta durur onlara hizmet ederdi.¹⁰ Mısır'da başlangıçta kadınlar erkeklerle aynı haklara sahip idiyeler de bu fazla uzun sürmemiş Firavun'un emriyle yine köleleştirilmişlerdir.¹¹ Uygarlığın beşiği olarak gösterilmek istenen Yunan'da ise kadının hemen hemen kölelerle bir tutulduğunu görüyoruz. Koca karısını dövemediği gibi başka birisine de armağan edebilirdi. Tüm miras erkek çocuklara düşerdi. Bir erkeğe edilebilecek en büyük küfür ona "kadın" demektir. Bu aşağılamaların ötesinde ayrıca kadın tüm kötülüklerin kaynağı olarak da kabul ediliyordu. Hesiodos, onunla ilgili olarak şu mısraları terennüm eder:

Bulutlarda gümbürdeyen Zeus
Yarattığı baş belası olarak
Kadınlar soyunu ölümlü insanlara
O kadınlar ki kötülükler işleri güçleri
iyiliğe karşı kötülük sağladı onlarla.¹²

⁷Arsel, a.g.e., s.1-2.

⁸11/Nahl; 95: "Şüphesiz ki Allah, adaleti, iyiliği ve yakınlara vermeyi emreder, hayasızlığı, kötülüğü ve haddi aşmayı ise yasaklar."

⁹40/Mü'min, 31. "Allah kullara zulmetmek istemez"; ayrıca bkz. 3/Â-i İmrân, 182; 8/Enfâl, 51; 22/Hâcc, 10; 41/Fussilet, 46.

¹⁰N. Arat, a.g.e, s.25.

¹¹a.g.e., s.26.

¹²Hesiodos, Theogonia, Aiskhylos, Zincire Vurulmuş Pronetheus, s.25, Zikreden, N. Arat, a.g.e., s.19.

Diğer taraftan Eflâton ve Aristo'nun¹³ kadının, erkeğin dununda olduğunu resmen ilan ettiklerini görüyoruz. Yunan'da bir erkeğin dengi yine bir başka erkektir. Bu bakımdan Yunan töresinde homoseksüelliğin bir fazilet olarak algılanmasına şaşmamak gerekir. Eflâton, bu konudaki görüşlerini günümüz homoseksüellerinin el kitabı durumunda olan Ziyafet adlı eserinde açıklamıştır.¹⁴

Eski Roma'da ise, kadın babasından kocasına aktarılan bir maldı. Sonraları kadına birçok hak tanınmışsa da, eğitim eksikliği yüzünden bu haklarını kullanamamıştır. Açıkça görülmektedir ki gerek Yunan'da gerekse Roma'da kadın erkeğin dününde kabul edilmiştir. Hal böyle iken Sayın Doç.Dr.Kurban Özuğurlu'nun "Doğu Kültüründe kadın erkekten sonra gelen bir varlık olarak algılandığı halde Eski Yunan ve Roma mitolojisinde kadının güçlü ve etkili bir konumu vardır"¹⁵ yolundaki görüşüne katılmak mümkün değildir.

Yahudilikte de kadının hiçbir değeri yoktur. Yahudilerin her sabahki dualarında şu cümle geçmektedir: "Ezeli ilahımız, kainatın kralı, beni kadın yaratmadığı için sana hamd olsun".¹⁶

Kadın aşağılama geleneğinin Hıristiyanlıkta daha da güçlendiğini görüyoruz. Zira kadın, haram meyveyi Adem (a.s.)'e yedirerek cennetten kovulmasına ve böylece insan neslinin günahkar olmasına neden olmuştu. Bu yüzden Hıristiyanlık cinsel ilişkiyi bir günah ve kirlenme saymaktadır. Aziz Augustin'e göre insanın karısı veya bir fahişeyle cinsel ilişkide bulunması arasında maddi bakımdan pek fark yoktur. Zira her ikisi de günah-tan hali değildir. Nihayet Papa Gregorie, iki asır sonra Aziz Augustin'in öğretisini onaylayacaktır: Karı kocaların ilişkileri de günah-tan hali değildir.¹⁷ Kısacası, Hıristiyanlıkta kadın kötülüğü, şeytana uymayı ve ayartıcılığı temsil ediyordu. Bu sebeple büyük ilâhiyatçılardan biri olan iskenderiyeli Clement'e göre, "Kadın kadın olmaktan ötürü utanmalıdır."

Açıkça görüleceği üzere Hıristiyanlıkta cinsel ilişki günah sayılmaktadır. Soyun sürdürülmesine yönelik cinsel eylemle günah işleme duygusu ise, Sayın K. Özuğurlu'nun da haklı olarak ifade ettiği gibi ruhsal bir çatışma kaynağı olmaktadır. Öyle ki katolik kiliselerinde yapılan evlenme törenlerinde günümüzde bile okunan duada, "günahla düşmüşüm annemin karnına, günah işlemiş annem bana gebe kalırken" deniliyor. Bu nedenle Hıristiyanlık giderek cinsel istekle cinsel yasak çatışmasından doğan dinsel, toplumsal ve ruhsal bir korku ve kaygı kaynağına dönüşmüştür diyebiliriz.¹⁸

İşte bu günah işleme ve kirlenme duygusudur ki, birçok insanın evlilikten kaçmasına yol açmıştır.¹⁹ Birçok kadın da kurtuluşu manastıra kapanmakla bulmuştur. Onlar artık temizlik sembolü Hz.İsa'nın nişanlıları ve eşleri olacaktır. Hz.İsa temizlik sembolüdür. Çünkü Hz.Meryem O'nu cinsel ilişkiye girmeden doğurmuştur. Yapılacak tek şey Hz.Meryem gibi temiz ve iffetli kalmaktır.

Kısacası Hıristiyanlık, azizler ve papazlar, kadın ve evliliği kötülemede o denli ileri gitmişlerdir ki 6. yüzyılda

Mason Meclisinde, kadının ruhu var mı yok mu diye ciddi bir şekilde tartışmışlardır ve yalnız bir kişi kadının özgürlüğüne oy vermiştir. Bu da Hıristiyanlığın kadına yer verdiğine, onur verdiğine dair ileri sürülen iddiaları çürütmeye yeterlidir.²⁰

13. asırdan itibaren Hıristiyanlık, Batı'da insanlığın başına korkunç bir felaket hazırlayacaktır. Büyücü avı, Şeytanla cinsi ilişkiye giren ve böylece insanlar arasında fuhşu ve kötülüğü yaymak isteyen birçok kadın vardır. Şu halde kilisenin insanlığı tehdit eden bu belayı defetmede aktif bir rol alması kaçınılmazdır. Böylece kilisenin büyücü avına çıktığına ve birçok masum insanı diri diri yaktığına ya da suda boğduğuna tanık olmaktadır.

Kilise büyücülerin kökünü kazımak istedikçe, yakılan masum insanların sayısı da giderek artıyordu. Yayınladığı bir bildiriye imanlarını hiçe sayarak cinlerle cinsel ilişkide bulunan birçok kadın ve erkeğin bulunmasından duyduğu derin üzüntüyü dile getiren Papa VI-ll. innocent'in büyücü avına bilimsel bir mahiyet kazandırmak istediğini görüyoruz. Bu amaçla büyücü avcılığında mahir ve tecrübeli iki müfettişini Jacob Sprenger ve Henri Institor'u, büyücülüğün kökünü kazımak için en etkin metod ve yolları belirleyen bir kitap yazmakla görevlendirir. Bu iki mütehasıs, iki senelik ciddi bir çalışma sonucunda ortaya koydukları eserlerini Papa'ya sunarlar. Eserin adı manidardır: Malleus Maleficarum, yani büyücülerin kafasını ezecek balyoz. Bundan böyle avcılarının elinde büyücülerini vuracak bir silah vardır, insanlık tarihi için yüz karası olan bu eserin ilk baskısı 1487 yılında yapılır. Nihayet, 1669 yılında ise ilaveli ve gözden geçirilmiş 28. baskısına ulaşılır. Eserin muhakeme usulü hakkında birkaç söz söylemede yarar vardır: Soruşturmayı yürüten müfettiş büyücü kadına 35 soru sormak mecburiyetindedir. Ama aslında ilk soru onu ateşte yakılmaya göndermek için yeterlidir. İlk soru şöyledir; Büyücülere inanıyor musun? Sanık şayet "evet" derse bunun anlamı büyücülerle ilişkisi olduğudur. Şayet "hayır" derse bu sefer de dinsiz olmuş olacaktır. Şayet inkarda ısrar edecek olursa onu işkence masasına yatırmak ve aleyhinde şahitlik yapması için bilhassa düşmanı olan diğer büyücülerini çağırarak gerekecektir. Hâlâ suçluluğu üzerinde bazı şüpheler varsa Allah'ın hükmüne başvurmak kaçınılmaz olacaktır: Kadın elleri ve ayakları bağlı olduğu halde suya atılacaktır: Batarsa, bu onun büyücü olduğunu gösterir. Yok batmaz da yüzerse bu yine onun büyücü olduğunun delilidir. Zira vaktizindeki su onu reddetmektedir. 1836 yılında bile Dântzig'de bu yön-

¹³Eflâton, Devlet, 1st. 1971, s.143; Aristoteles, Politika ist. 1975, s.8-13. Zikreden: N. Arat, a.g.e., s.27-28.

¹⁴Oevres de Platon, Le Banquet, Trad. nouv. E. Chambry, Paris 1922, s.320-420.

¹⁵Doç.Dr.Kurban Özuğurlu, Evlilik Raporu, 1st. 1985, s.29.

¹⁶Prof.M.Tayyib Okıç, İslâmiyette Kadın Öğretimi, Ank. 1979, s.7.

¹⁷Richard Lewinsohn, Histoiree de la vie sexuelle, Paris, 1957, s.102.

¹⁸Kurban Özuğurlu, a.g.e., s.32.

¹⁹Hemenbütün tarihçilere göre Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasına nüfusun azalması yol açmıştır ki bunda da en önemli etken günah ve kirlenme korkusu olmuştur. Bu konuda bkz. R. Lewinsohn, a.g.e., s.104.

²⁰August Bobel, Kadın ve Sosyalizm, Ank. 1978, s.46.

tem sonucu bir kadının büyücü diye boğulduğuna tanık olunmuştur.

Malleus Maleficarum'un bütün medeni ülkelerde büyük bir rağbet gördüğünü ve beynelmilel bir kanun düzeyine ulaştığını görüyoruz. Alexandre VI., Jules II, Leon X, gibi rönesansın büyük papaları bu eserin geçerliliğini büyük bir memnuniyetle onaylamışlardır. Zira mahkumların serveti müsadere ediliyordu. Gayet tabii ki, soruşturmayı yürüten müfettişlere de, insanlığa yaptıkları bu büyük hizmet karşılığı müsadere edilen malların bir kısmı mükafat olarak veriliyordu.²¹

İlgiltere'de büyücü avı Kraliçe Elizabeth zamanında zirvesine ulaşmıştır. Artık münferit olaylar değil, insanlığın kitle halinde yok edilmesi söz konusudur. Bir Sakson hakim, Kitab-ı Mukaddesi 53 kez okumuş ve bu arada 20 bin büyücüyü ölüme mahkum etmiş olmakla övünebilmiştir.²² Yeri gelmişken ifade edelim tarihçiler yakılan büyücü sayısının 2 milyon dolayında olduğunu tahmin etmektedirler.²³

İşte bu korkunç zulmün ve sürekli aşağılanmanın doğal bir sonucudur ki, Feminizm hareketleri ilk defa Batı'da ortaya çıkmıştır.

İslâm'da kadının durumunu incelemeye geçmeden önce, Cahiliyye dönemi arap toplumunda ve islâm öncesi Türk toplumunda kadından kısaca söz etmenin yararlı olacağını düşünüyoruz. Genellikle bütün tarihçilerin kabul ettikleri üzerine Cahiliyye toplumunda, kadının hiçbir değeri yoktu, öyle ki kadın olmak utanç verici bir durumdu. Bu yüzden kız çocukları diri diri gömülüyorlardı. Kadının miras hakkı yoktu. Kısaca kadın erkeğin kölesinden başka birşey değildi.

Tarihçiler, Eski Türklerde, kadının toplum içinde genelde saygın bir yeri olduğunu ifade etmektedirler. Hanlar devleti eşleri hatunlarla birlikte yönetirlermiş. Örneğin Kutluğ Han ölünce eşi Bilge Hatun oğullarının velisi olarak onun yerini almış. Ziya Gökalp'e göre karıkoca çocukların velayetlerini paylaşmış; evleri, malları, mülkleri de ortakmış. Kadının kocasından ayrı mal edinme hakkı varmış. Erkek eşine saygı gösterir, onu arabaya bindirir, kendi ardından yürürmüş. İslâm dininin benimsenmesinden önce erkeğin çok kadınla evlenmesi geleneği yokmuş.²⁴

Birçok yazar, İslâm dininin Türkler arasında yayılmasından sonra kadının özgürlüğünü, eski etkinliğini yitirdiği görüşündedir. Bu görüşe katılmamak mümkün değildir. Ancak birazdan göreceğimiz gibi bunun sebebi İslâm dini değil fakat onun yanlış uygulamasıdır.

KUR'ÂN-I KERİM'DE KADIN VE KADIN HAKLARI

Bilindiği gibi İslâm dininin ana kaynağı Kur'ân-ı Kerîm'dir. İkinci sıradan ise Hz. Muhammed (a.s.)'in sözleri, uygulamaları ve açıklamaları gelir. Kur'ân-ı Kerîm bizzat Hz. Peygamber (a.s.)'in sağlığında yazıya geçirildiği halde Hz. Peygamber (a.s.)'in sözleri sonraları yazılmıştır, işte bu yüzden ki, birçok uydurma söz Hz. Peygamber (a.s.)'e isnad edilebilmiştir. Bu itibarla

Hz. Muhammed (a.s.)'in hadislerinden yararlanırken çok dikkatli olmak gerekir. Şurasını hiçbir zaman hatırdan çıkarmamak gerekir ki, Hz. Muhammed (a.s.)'in sözleri asla Kur'ân-ı Kerîm'e ters düşmez. Çünkü Hz. Muhammed (a.s.)'in de görevi Kur'ân'a ters düşmek değil aksine ona uygun hareket etmektir. Bu itibarla Kur'ân'a ters düşen bir rivayetle karşılaştığımızda onun uydurma olduğu hususunda en ufak bir kuşku da olmamalıdır. Yine iyice bilinmelidir ki çeşitli mezhep ve fırkalar tarafından görüşlerini desteklemek üzere birçok hadis uydurulmuştur.

Diğer taraftan Kur'ân-ı Kerîm bir konuyla ilgili bir hüküm çıkarırken konuyla ilgili bir ya da birkaç âyete dayanmak yerine konuyla ilgili tüm âyetleri dikkate almak gerekir. Ancak bütün âyetler değerlendirildikten sonradır ki Kur'ân-ı Kerîm'in konuyla ilgili görüşü isabetli bir şekilde ortaya konmuş olabilir. Aksi halde, hatalara düşmekten kurtulunamaz. Ancak büyük Usul-ı Fıkıh âlimi imam-ı Eş-Şâtîbî'nin de,²⁵ ifade ettiği gibi bazı hukukçular bu metodu tamamen ihmal etmişler ve dolayısıyla zaman zaman hatalara düşmekten kurtulamamışlardır. Bunun en tipik örneklerinden biri de biraz üzerinde durduğumuz kadın şahitliği ile ilgili 2/Bakara sûresinin 282. âyetidir. Müfessirler ve hukukçular bu âyette yer alan "Eğer iki erkek yoksa razı olduğunuz şahitlerden bir erkek ve iki kadın (şahitlik etsin)" ibaresine dayanarak, kadının şahitliğini erkeğin şahitliğinin yarısına denk olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Oysa ki Kur'ân-ı Kerîm'de şahitlik ile ilgili bütün âyetler incelendiğinde varılan bu sonucun yanlış olduğu ve kadın şahitliğinin erkek şahitliğine denk olduğu görülür.

Açıkça görülmektedir ki, âlimlerimizin yanılmasına, bütünsellikten uzak parçacı yaklaşımları yol açmıştır.

Diğer taraftan âyetleri yorumlarken, varmak istedikleri gayeleri de her zaman göz önünde bulundurmamak kaçınılmazdır. Bu yapılmadan sadece âyetlerin zahiri manaları dikkate alınarak sağlıklı çözümlere ulaşmak her zaman mümkün değildir.

Araştırma metodumuzu böyle belirledikten sonra, kadın-erkek eşitliğini kesin bir şekilde ortaya koyan âyetleri inceleyebiliriz.

Mekke'de nazil olan 59/Leyl sûresinde Yüce Allah, doğru yola davet ederken kadın ve erkek ayrımı yapmadan şöyle seslenmektedir:

... Erkeğin ve dişi yaratana and olsun ki sizin çalışmanız çeşit çeşittir. Bundan dolayı kim fakirlere verir, (günahlar-

Richard, Lewinsohn, a.g.e., s.134-135.

²¹Henry Charles Lea, History of the Inquisition of the Middle Ages. New York 1888, III, 292-549.- W.G. Soldan, V. Heppo, Geschichte der Hexenprozesse, 3 ed. Stuttgart, 1912, 2. vol, zikreden: "R. Lewinsohn, a.g.e., s.136.

²²Elizabeth E. Bacon, Encyclopedia Americana, 1978, "Witchcraft" maddesi. Bu konuda bkz: S. Montague, History of Witchcraft and Demonology, London 1926.

²³Atalay Yörükoğlu, a.g.e., s.53.

²⁴Eş-Şâtîbî, Kitâb el-Muvâfakât, Kahire, 1969, 1, 13-14, Bu metodun modern bir yorumu ve uygulaması için bkz. Prof.Dr.Fazlur Rahman, İslâm ve Çağdaşlık, Fecr Yay. Ank. 1990. Tere. Doç.Dr.Alparslan Açıkgenç, Doç.Dr.M.Hayri Kırbaoğlu, s.93-99.

dan) korunursa ve en güzel (sözü) doğrularsa, ona en kolayı kolaylaştırırız. Fakat kim cimrilik ederse kendini Allah'dan müstağni görür ve en güzel (sözü) de yalanlarsa en gücü kolaylaştırırız...

Açıkça görülmektedir ki, Yüce Allah daha İslâm'a davetin başında erkek ve kadın arasında hiçbir ayırım yapmamaktadır.

3/Âl-i imrân sûresinin 195. âyet-i kerimesinde ise Yüce Allah erkek ya da kadın olsun hiçbir ayırım yapmadan onlardan her birinin iyi işlerini mükafatlandıracağını müjdelemektedir.

Rableri onların dualarını kabul etti: "Ben sizden erkek ya da kadın olsun çalışan hiç kimsenin amelini zayi etmeyeceğim. Hep birbirinizdensiniz. Hicret edenler, yurtlarından çıkarılanlar, yolumda ezaya maruz kalanlar, savaşanlar ve öldürülenler... Elbette onların kötülüklerini örteceğim ve onları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacağım..."

Âyette geçen, "hep birbirinizdensiniz" ibaresi üzerinde ısrarla durmak gerekir. Yüce Allah kadınla erkek arasında amel bakımından herhangi bir ayırım yapmadığı gibi, her ikisinin de birbirlerinden olduğunu ve yaptıkları iyi işlerin karşılığı olarak her ikisini de cennetlerine sokacağını vadedmektedir.

Yine 16/Nahl sûresinin 97. âyet-i kerimesinde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

Erkek, kadın inanmış olarak kim iyi iş işlerse ona hoş bir hayat yaşatacağız...

Görülebileceği üzere, bu âyet-i kerime de Yüce Allah, kadın-erkek ayırımı yapmadan inanıp iyi iş işleyenlere hoş bir hayat yaşatacağını müjdelemektedir.

9/Tevbe sûresinin 71. âyet-i kerimesi kadın-erkek eşitliğini vurgulamanın da ötesinde her iki cinsin birbiriyle dost olmaları ve dolayısıyla tesanüd içinde bulunmaları gerektiğini açıkça gözler önüne sermektedir:

İnanan erkekler ve kadınlar birbirlerinin dostlarıdır, iyiliği emrederler, kötülükten alıkoşurlar, namazı kılarlar, zekâtı verirler. Allah'a ve Resulüne itaat ederler, işte onlara Allah rahmet edecektir. Allah daima üstündür, hikmet sahibidir.

Bu âyet-i kerimeye göre, mü'min erkek ve kadınları sıkı bir dayanışma içinde bulunmaları gerekmektedir. Çünkü toplum içinde iyiliği emretmek, kötülükten alıkoşmak böyle bir dayanışmayı gerekli kılmaktadır. Kadını eve kapatıp toplumdaki soyutmaya isteyen zihniyet acaba bu âyet karşısında söyleyecek söz bulabilecek midir?

60/Mümtehine sûresinin 12. âyet-i kerimesi ise 14 asır önce kadına seçme hakkını bahşetmiş bulunmaktadır:

Ey Peygamber, inanmış kadınlar sana Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iffiri uydurup getirmemek ve iyi bir işte sana karşı gelmemek üzere sana biat etmek için geldiklerinde, onların biatlarını al ve onlar için Allah'dan mağfirat dile. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan ve çok esirgeyendir.

Ancak Hz.Peygamber (a.s.)'den sonra kadınların Kur'ân-ı Kerîm'in kendilerine vermiş olduğu seçme, yönetimi belirleme hakkından mahrum bırakıldıklarını

görüyoruz. Şu halde kadınlar haklarını elde edebilmek için mücadele bile vermek durumundadırlar. 58/Mücadele sûresi, örnek müslüman kadının siyasi otorite nezdinde hakkını elde edebilmek için gösterdiği çabaları anlatan bir sûredir. Siyasi otoritenin itirazlarına rağmen kadın haklı davasında ısrar etmiş, uğradığı zulmü Allah'a şikâyet etmiştir. Bu kadının, haklarını elde edebilmek için gösterdiği örnek gayret ve çaba Allah'ın takdirine mazhar olmuştur:

Kocasını hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyetde bulunan kadının sözünü işitmiştir. Esasen Allah konuşmanızı işitir, şüphesiz ki Allah işitendir, bilendir.

Görülebileceği üzere, adını Hz.Peygamber (a.s.) ile tartışan kadın Huveyle b. Sa'lebe (r.a.)'den almıştır. Kaynaklarda geçtiğine göre bu kadın uğradığı zulmü gidermek için Hz.Peygamber (a.s.)'in huzuruna vararak:

-Ey Allah'ın elçisi! Kocam benimle evlendiğinde ben gençtim. O zaman beni arzuluyordu. Ona birçok çocuk verdim. Yaşımın ilerlediği bir sırada beni anasına benzeterek, yalnız bırakıverdi. Eğer bir yolunu bulur da aramızı düzeltbilirsen çok iyi olur.

Hz.Peygamber (a.s.):

-Yüce Allah'ın şimdiye kadar bana bu konuda herhangi bir emri ulaşmış değildir. Bana göre, artık sen kocana haramsin.

-Ey Allah'ın elçisi, kocam vallahî talâk kelimesini kullanmadı, deyince;

Hz.Peygamber (a.s.)'e yalvararak:

-Kurbanın olayım, Ey Allah'ın elçisi! Halime acı, diye yalvardı. Sonra da halini Allah'a şikâyet ederek:

-Allah'ım! Yalnızlığın acısından ve ızdırabımın şiddetinden sana şikâyet ediyorum, küçük çocuklarımı ona bıraksam perişan olacaktı. Kendi yanıma alsam aç kalacaktı. Allah'ım! Sana şikâyet ediyorum. Peygamberine bir vahiy indir, diye dua ediyordu. Kadın henüz oradan ayrılmadan Mücadele sûresinin ilk âyetleri nazil olmuştur.²⁶

Şu halde, kadınlar, sözkonusu âyet-i kerime gereğince, maruz kaldıkları haksızlıkları gidermek için otoriteler nezdinde ellerinden gelen gayreti göstermek durumundadırlar. Zira böyle davranışlar, Allah katında takdire mazhar olan davranışlardır.

Kur'ân-ı Kerîm'de kadın-erkek eşitliğini vurgulayan daha birçok âyet-i kerime vardır: ancak biz bunlardan birini zikretmekle yetinmek istiyoruz:

Müslüman erkeklerle müslüman kadınlara, mü'min erkeklerle mü'min kadınlara, ibadete devam eden erkeklerle ibadete devam eden kadınlara, sadık erkeklerle sadık kadınlara, sabırlı erkeklerle sabırlı kadınlara, Allah'dan hakkıyla korkan erkeklerle Allah'dan hakkıyla korkan kadınlara, sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlara, oruç tutan erkeklerle oruç tutan kadınlara, iffetlerini koruyan erkeklerle iffetlerini koruyan kadınlara, Allah'ı çok anan erkeklerle Allah'ı çok anan kadınlara, şüphesiz ki Allah, onların hepsine bir mağfirat ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.²⁷

²⁶Prof.Dr.Cemal Sofuoğlu, S. Akdemir, Tercüman, Hadis-i Şerif Külliyyatı, 1st. 1984. II, 118.

²⁷33/Ahzâb, 35.

Âyet-i Kerîme, açıkça görüleceği üzere her bakımdan kadın-erkek eşitliğini gözler önüne sermektedir. Buna rağmen asırlar boyu birçok islâm düşünürü birzadan zikredeceğimiz âyetlere ve uydurma hadislere dayanarak, kadının erkeğin dününde olduğunu vurgulamışlardır. Aynı görüşlerin günümüzde de dinî bir sonuç olarak devam ettirildiğini üzülerek müşahade ediyoruz, iyi niyetlerinde şüphe etmediğimiz bu âlimler, biraz önce söz konusu ettiğimiz metodu uygulamadıkları için hatalara düşmekten kurtulamamışlardır.

KADIN ERKEK EŞİTLİĞİNE KARŞI ÇIKANLARIN DELİLLERİ

Kadın-erkek eşitliğine karşı çıkanlar, genellikle, 2/Bakara sûresinin 282. âyet-i kerimesiyle, 4/Nisa sûresinin 11. ve 34. âyet-i kerimelerini ileri sürmektedirler.

Hadis olarak da imam Buhârî'nin, Sahihinde yer alan ve Ebû Sâid el-Hudri tarafından rivayet edilen "Bir kurban ya da ramazan bayramında Resûlullah (a.s.) Efendimiz yanımıza namazgaha çıktı. Kadınların yanından geçti ve (onlara): Kadınlar, sadaka veriniz. Zira bana cehennem halkı gösterildi, çoğu sizler idiniz buyurdu. (Kadınlar) Yâ Resûlullah neden? diye sordular. Çünkü siz (ötekine, berikine) çokça lanet eder, zevcelerinize karşı küfran-ı nimet gösterirsiniz, (ne acıdır ki kendini zapteden tam akıllı ve dininde) hâzimli kimsenin aklını, sizin kadar eksik akıllı, eksik dinli, hiçbir kimsenin çelebildiğini görmedim buyurdu. Aklınızın, dinimizin eksikliği nedir? Yâ Resûlullah, dediler. Kadının şahadeti, erkeğin yarısı değil midir? diye sordular. Evet dediler, işte bu aklın eksikliğinden. Hayız gördüğü zaman da namaz kılmaz, oruç tutmaz değil mi? buyurdular. Evet dediler, işte bu da dinin eksikliğinden cevabını verdi.²⁸ Hadis-i şerifiyle, Ebû Umame'den rivayet edilen Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Kadınlar beyinsizdirler. Kocasına itaat eden kadın bundan müstesnadır", hadis-i şerifidir. Yeri gelmişken hemen belirtelim ki, Müfessirlerin büyük bir kısmı, muhtemelen Ebû Umame'nin rivayet ettiği bu hadise dayanarak, Kur'an-ı Kerim'de geçen "es-Sufehâ'nın genelde kadınlar olduğunu ifade etmişlerdir.

Öncelikle söz konusu âyet-i kerimleri, inceleyip, onların erkeğin kadına üstünlüğünü ortaya koymadığını açıkça gözler önüne serelim. Zira sözkonusu uydurma hadisde kadının eksik akıllı olduğu Kur'an-ı Kerim'e dayandırılmak istenmektedir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Kur'an-ı Kerim'de geçen bir konu hakkında isabetli sonuçlara ulaşılmak isteniyorsa, konuyla ilgili bütün âyetlerin gözönünde bulundurulması gerekir. Aslında bütün âlimler bu metod konusunda görüş birliğine varmışlardır. Ama her nedense şahitlik konusunda bu metodu uygulayamamışlardır. Kur'an-ı Kerim'in konuyla ilgili bütün âyetlerini dikkatle alacakları yerde, sadece 2/Bakara sûresinin vucûb ifade etmeyen 282. âyet-i kerimesine dayanarak kadın şahitliğinin erkeğinkinin yarısına denk olduğu genel prensibine ulaşmışlardır. Oysa ki, bizzat Kur'an-ı Kerim birçok âyet-i kerimede kadının şahitliğini erkeğinkine denk saymaktadır. Öncelikle aksi görüşte olanların dayandıkları 2/Bakara

sûresinin 282. âyetini zikrederim.

Ey iman edenler! Belirli bir vadeye kadar birbirinize borçlandığınız zaman onu yazın. Bunu, aranızda bir kâtib doğru olarak yazsın... Erkeklerinizden iki de şahit tutun. Eğer iki erkek bulunmazsa, şahitlerden kendilerine güvendiğiniz bir erkek ve -biri unuttuncaya diğerinin hatırlatması için- iki kadın yeter. Şahitler, çağrıldıklarında çekinmesinler. Borç büyük olsun küçük olsun onu müddetiyle birlikte yazmaya üşenmeyin. Bu Allah katında daha adil, şahitlik için daha doğru ve şüpheyi düşmemeniz için daha uygun bir yoldur.

Açıkça görüleceği üzere, âyet-i kerime vadeli borçların yazılmasının, ihtilafları önlemek bakımından yararlı olacağını bildirmek için nazil olmuştur. Başka bir deyişle, Allah, mağduriyetleri gidermek için borçların yazılmasını tavsiye etmektedir. Bu konuda hemen bütün âlimler görüş birliğine varmışlardır ki, doğrusu da budur. Zira âyetin sonlarına doğru yer alan "bu Allah katında daha adil, şahitlik için daha doğru... bir yoldur" ifadesi bu ibareye gerek olmazdı. Burada önemli olan husus şudur: Âyet-i kerime, şahitlik müessesesini düzenlemek için değil, fakat, hakların kaybolmasını önlemek üzere birtakım tavsiyeler, öneriler bildirmek için nazil olmuştur ki, bunlar da borçların yazılması ve şahitlere onaylatılmasıdır.

Kanaatimizce, bir yerine iki kadın şahit istenmesinin sebebi, o zaman ki arap toplumunda kadının ticari konulara pek aşına olmamasıdır. Nitekim "biri unutursa, diğeri ona hatırlatsın" ifadesi bu hususu doğrulamaktadır. Kısacası âyet-i kerime, şahitlik müessesesini düzenlemek için değil, fakat hakkın kaybolmasını önlemek amacıyla bazı öneriler bildirmek için inmiştir. Öyle ki, borcu yazmayana dini hiçbir sorumluluk yüklenmemiştir. Şu halde hakkın kaybını önlemek üzere, tavsiye, öneri ifade eden bir âyet-i kerimeyi iniş gayesinden saptırarak, şahitlik müessesesini düzenleyen bir âyet gibi değerlendirmek doğru bir yol olmasa gerekir. Şayet ifade ettikleri gibi, gerçekten de kadının şahitliğinin erkeğinkinin yarısına denk olsaydı âyet-i kerime de "kadının şahitliği erkeğinkinin yarısına denktir" ifadesinin yer alması gerekirdi. Oysa böyle birşeyin sözkonusu olmadığını şimdi zikredeceğimiz âyet-i kerimeler açıkça gözler önüne serecektir:

Zina yapan kadınlarınıza karşı içinizden dört şahit getirin...²⁹

Ey inananlar! Herhangi birinize ölüm belirtisi geldiği zaman, sizden adaletli iki kişiyi veya yolculukta iseniz ve başınıza ölüm musibeti gelmişse, sizin dışınızdan iki kişiyi şahit tutun...³⁰

Kadınların iddet süreleri bittiğinde onları ya uygun bir şekilde alıkoyun ya da uygun bir şekilde onlardan ayırılır, içinizden adalet sahibi iki kişiyi şahit tutun. Şahitliği Allah için yapın...³¹

²⁸ Sahih-i Buhârî, Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi Ank. 6. b. I, 222-223.

²⁹ 4/Nisa, 15.

³⁰ 5/Mâide, 106. Âyette geçen "sizin dışınızdan" ibaresi, müslüman olmayanları da içermektedir. Müslüman bir kadının şahitliğinin müslüman olmayan bir erkeğin dününde olması herhalde düşünülemez.

³¹ 65/Talâk, 2.

iffetli kadınlara zina isnad edip de sonra bu iddialarını doğrulayacak dört şahit getirmeyenlere, seksen değnek vurun...³²

Bütün müfessirlerce kabul edilen bir kaide gereğince, erkek için kullanılan çoğul sırası, kadınları da içerir.³³ Şu halde sözkonusu şahitlerin kadın ya da erkek olması hiçbir önem arzetmez ki, bu da kadının şahitliğinin erkeğinkine denk olduğunu gösterir. Bunun böyle olduğuna en kesin delil 24/Nûr sûresinin 6-9. âyetleridir. Öncelikle sözkonusu âyetlerin tercümelerini zikredelim.

Eşlerine zinâ isnadında bulunup da kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların herbirinin şahitliği, kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defa da, eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir. Kadının, kocasının yalan söyleyenler olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ile şahitlik etmesi, beşinci defa da eğer kocası doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kedi üzerine olmasını dilemesi kendisinden cezayı kaldırır.

Erkeğin dört sefer şهادette bulunması, "kazf iftira suçu söz konusu olduğu içindir. Eğer kadının şahitliği gerçekten de, erkeğin şahitliğinin yarısına denk olsaydı; Yüce Allah ondan dört yerine sekiz kere şهادette bulunmasını talep ederdi. Şu halde kadının şahitliğinin erkeğin şahitliğinin yarısına denk olduğunu söylemek bizzat Kur'ân-ı Kerîm'e muhalefetten başka birşey değildir ki, bu gibi davranışlardan kesinlikle kaçınmak gerekir.

Bununla birlikte, kadının asırlar boyu sürekli bir şekilde erkeğin dñnunda kabul edildiğini ve hatta ceza hukukunda ise şahitliğinin bile hiçbir şekilde kabul edilmediğini görüyoruz. Dört mezhebin bu konuda ittifak etmesi son derece düşündürücüdür. Büyük Hanefi hukukçularından el-Kasani, ceza hukukunda kadının şahitliğinin kabul edilmemesini şöyle açıklamaktadır:

Hudud ve Kısas ile ilgili suçlarda şahitlerin erkek olması gerekir. Bu konularda kadınların şahitlikleri kabul edilmez. Çünkü Zuhri (r.a.)'den şöyle deddiği rivayet olunmuştur: Hz.Peygamber (a.s.)'den ve ondan sonra gelen iki Halife'den (r.a.)'den hudud ve kısasda kadının şahitliğinin kabul edilmediğine dair bir sñnet gelmiştir.

Yine bu konularda kadınların şahitliğinin kabul edilmemesinin bir başka nedeni de, hudud ve kısasla ilgili suçlarda cezanın şüphü üzerine düşmesidir. Oysa kadınların şahitliği şüpheden hali değildir. Çünkü onlar doğuştan yanılıma ve gaflet hasletine, akıl ve din noksanlığına gebe-dirler (mahkumdurlar). Bu ise şüphü doğurmaktadır.³⁴

Istilahat-ı Fıkhiye Kamusu sahibi merhum Ömer Nasuhi Bilmen hoca, kadının şahitliği ile ilgili olarak şöyle yazmaktadır:

Nisab-ı şهادet hadiselerine göre değişir. Şöyle ki; Hukuk-ı ilahiyeden olan hadd-i zina hususunda nisab-ı şهادet, dört erkektir. Sair hudud ve kısas hakkında ise iki erkektir. Bunlarda kadınların şهادetleri kabul olunmaz.

Hukuk-ı ibada aid hususlarda şهادetin nisabı iki erkek veya bir erkek ile iki kadındır. Bunlarda yalnız kadınların şهادetleri makbul değildir. Ancak erkeklerin ittilai mümkün olmayan yerlerde mala aid olmak üzere yalnız kadınların şهادetleri kabul olunabilir. Mesela: Kadın hamamlarında bir katı hadisesi vuku bulsa buna dair diyet hususunda kadınların şهادetleri kabul olunur.³⁵

Açıkça görölmektedir ki, islâm alimleri aklı ve dini eksik olduğu, gaflet ve yanılığ içinde bulunduğu gerekçe-siyle onu erkeğin dñnunda görmeleri bir yana ceza konularında şahitliğini bile kabul etmemektedirler. Aslında bu uygulama Kur'ân'a aykırıdır. Zira, daha önce de gördüğümüz gibi, Yüce Allah 24/Nur sûresinin 6. ve 9. âyetlerinde, kocanın karısına zina isnadı durumunda, kadının şahitliğini erkeğe denk saymakta ve kadının 4 defa şahitlik etmesi durumunda kadından zina için öngörülen cezayı kaldırmaktadır. "Allah adına, kocasının yalancılarından olduğuna dair dört defa şahitlikte bulunması ondan cezayı kaldırır" âyet-i celilesi bu hususu şüphüye mahal vermeyecek bir şekilde ortaya koymaktadır.

Kadını böylesine toplum hayatından soyutlayan bir hukukun asrın ihtiyaçlarına cevap verdiği hiç söylenebilir mi? Kur'ân-ı Kerîm kadın ve erkek eşitliğini öngördüğü halde, kadının erkeğin dñnunda görülmesini ve hatta toplumu ilgilendiren son derece önemli konularda şahitliğinin bile kabul edilmemesinin sebebi nedir? Kanaatimize göre, bunun yegane sebebi değerli meslekdaşım Bekir Demirkol'un da çeşitli vesilelerle haklı olarak dile getirdiği veçhile, 14 asırlık Kur'ân yorumunun bir erkek yorumu olmasıdır. Erkekler, şimdiye kadar, bu konuda kadınlara pek imkân tanımamışlardır. Oysa ki, Kur'ân-ı Kerîm, biraz önce de gördüğümüz gibi, iki çiftin dayanışma içinde bulunmaları, birlikte iyiliği emredip kötülükten alıkoymaları gerektiğini açıkça belirtmektedir.

Yine erkeğin kadına üstün olduğuna delil olarak 2/Bakara sûresinin 228. âyetiyle 4/Nisa sûresinin 34. âyet-i kerimesini ileri sürmektedirler.

Boşanmış kadınlarla ilgili Bakara sûresinin 228. âyetinin sonunda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

Kocalarının nasıl onlar üzerinde belli hakları varsa, aynı şekilde onların da kocaları üzerinde belli hakları vardır. Ancak erkeklerin onlar üzerinde bir dereceleri vardır. Allah Aziz'dir, Hakim'dir.

"Erkeklerin onlar üzerinde bir dereceleri vardır" ibaresindeki dereceden maksat erkeğin üstünlüğü değildir. Yüce Allah "derece" kelimesini Nisa sûresinin 34. âyet-i kerimesinde geçen ve yöneticiler anlamına gelen "kavvamun" kelimesi ile açıklamıştır. Yüce Allah söz konusu âyet-i kerimede şöyle buyurmaktadır.

Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılmasından ve erkeklerin mallarından harcamalarından dolayı, erkekler kadınların yöneticisidirler...

Âyette geçen "Kavvamun" kelimesi birçok kimsenin görmek istediği gibi, bir üstünlük ifade etmez. Bu kelime "bir kimsenin işini görme, yönetme" anlamlarına gelir, işte erkekler, genelde fiziki bakımdan kadınlardan daha güçlü

³²24/Nûr, 4.

³³Bu konuda bkz. Muhammed İzzet Derveze, el-Mer'e, Fi'l-Kur'ân ve's-Sunne, Beyrut 1967, s.229.

³⁴el-Kasani, Bedai, VI, 279. Ayrıca bkz: İbn Rüşd, Bidayetu'l Müctehid, II, 504; İbn Kudame, el-Muğni, X, 130, 131, 133; eş-Şirazi, el-Muhasseb, II, 333.

³⁵Ö. Nasuhî Bilmen, Hukuk-ı islâmiyye ve Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu, ist. 1967, VII, 123.

oldukları ve kadınların geçimlerini üstlendikleri için, aile reisi olma sıfatını kazanmışlardır. Bu durum Türk Medeni Kanunu gibi olduğu için birçok medeni batı kanunları için de geçerlidir. Yalnız unutmamak gerekir ki, bu reislik görevi sadece karı-koca ilişkileri için sözkonusudur. Evin dışında kadın tamamen hürdür. Âyetin devamı bu hususu teyid etmektedir. Yine unutmamak gerekir ki, Kur'ân bu reislik görevini iki şarta bağlamaktadır. Bu iki şart ortadan kalktığına reislik görevinin de ortadan kalkacağından kuşku etmemek gerekir. Zira hüküm illete bağlıdır, illet kalkınca hükmün de kendiliğinden ortadan kalkacağı açıktır. Tıpkı su bulunmayınca teyemmüme başvurulması, su bulununca teyemmümün geçerliliğini yitirmesi gibi. Eğer toplumsal şartların gelişmesi sonucu, erkek, âyette sözkonusu edilen şartları yerine getiremezse, yöneticilik görevine hak talep edemez. Yalnız şu hususu da hemen belirtelim ki, yöneten ister erkek ister kadın olsun, bu birinin diğerinden üstün olduğu anlamına gelmez. Bu durum, üstünlük probleminde çok toplumsal olgu sorunudur. Zira toplumsal şartlar, insanları zorunlu olarak belli şekiller de hareket etmeye zorlar.

Nihayet kadının erkeğin dînunda olduğuna bir başka delil olarak da 4/Nisâ sûresinin 11. âyet-i kerimesi ileri sürülmektedir:

Allah size çocuklarınızın alacağı miras hakkında erkeğe kadının payının iki mislini tavsiye eder...

Herşeyden önce şu hususu belirlemeye yarar vardır: Kız çocuğuna yarım hisse verilmesinin sebebi, üstünlük meselesi olmayıp bir denge, sosyal adalet meselesidir. İslâm hukukuna göre, ailenin geçiminden, ana-babaya bakılmasından, kadına verilecek mihirden sadece erkek sorumludur. Yine İslâm hukukuna göre, kadının mal varlığı erkeğin mal varlığından ayrıdır. Ve dolayısıyla kazandıkları kendisine aittir. Bütün bunlara karşılık, kadının hiç kimseye karşı mali bir yükümlülüğü sözkonusu değildir. Bu itibarla, kadına tam hisse verilecek olsa, erkeğe zulmedilmiş olur. İşte sosyal adaleti sağlamak içindir ki, kız çocuğuna yarı hisse verilmiştir.

Şiddetli eleştirilere konu olması bakımından burada çok evlilik konusu üzerinde de kısaca durmak istiyoruz. Yaygın kanaatin aksine, Kur'ân-ı Kerîm çok evliliği açıkça reddetmekte ve ona ancak istisnai durumlarda ki -o da kadının muvafakati alınmak şartıyla- cevap vermektedir. Bunu anlamak için 4/Nisa sûresinin 128. ve 129. âyet-i kerimeleriyle 3. âyet-i kerimesini dikkatle okumak yeterlidir:

Eğer kadın, kocasının, serkeşliğinden ya da kendisini ihmal etmesinden korkarsa, aralarında anlaşmaya varmalarında her ikisine de günah yoktur. Anlaşma daha hayırlıdır. Nefisler zaten kıskançtırlar. Eğer iyi davranır ve haksızlıktan sakınırsanız, bilin ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır. Ne kadar isterseniz isteyin yine de kadınlar arasında adaleti sağlayamazsınız. O halde sadece birine tamamen yönelip de ötekini muallakta (kocasız) gibi bırakmayın, işleri düzeltir ve haksızlıktan sakınırsanız bilin ki, Allah bağışlayandır, esirgeyendir.

... o kadınlar arasında adaleti gerçekleştiremeyeceğinizden korkarsanız, bir tane alın; yanıt sahip olduğunuz cariyeyle yetinin. Bu adaletten ayrılıp zulmetmemeniz için en doğru yoldur.

Yüce Allah, 129. âyet-i kerimede erkeklerin istesele de yine de hiçbir şekilde kadınlar arasında adaleti sağlayamayacaklarını kesin olarak ifade etmektedir. Şu halde, aksini iddia etmek ilahi iradeye karşı çıkmaktan başka birşey değildir. Adaletin gerçekleştirilemeyeceği kesinlik kazanınca, Kur'ân'ın ifadesiyle, zulmetmemek için uyulacak en doğru yol, tek bir kadınla yetinmektir. Diğer taraftan yine Kur'ân-ı Kerîm'inde ifade ettiği gibi kadınlar fitraten kıskançtırlar ve hiçbir şekilde erkeklerini başkalarıyla paylaşmak istemezler. Ancak bazen kadının vazifelerini yerine getiremediği ya da daha başka istisnai durumlar sözkonusu olabilir. Bu gibi durumlarda, erkek âyette ifade edildiği üzere eşiyile anlaşması, onun rızasını alması şartıyla ikinci bir eş alabilir. Ancak dediğimiz gibi, bunlar istisna durumlardır.

Şimdiye kadar anlattıklarımızdan açıkça anlaşılacağı üzere Kur'ân-ı Kerîm kadın-erkek eşitliğini şiddetle savunmaktadır. Şu halde, kadını erkeğin dînunda gören ve onu aşağılayan Buhârî hadisinin Kur'ân'a ters düştüğünü ve dolayısıyla böyle bir sözü Hz. Muhammed (a.s.)'in söylemesinin mümkün olamayacağını kabul etmek zorundayız. Bu ve benzeri görüşler, islâm'a sonradan sokulmuştur. Aslında biraz sağduyu bu tür haberlerin uydurma olduğunu ortaya koymaya yeterlidir.

Araştırmamıza son vermeden önce, burada kadının toplumdan soyutlanmasının sebepleri üzerinde durmak son derece yararlı olacaktır. Kanaatimize göre, kadının toplumdan soyutlanmasının en önemli sebebi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarıyla ilgili özel âyetlerin, hem de sadece onlarla ilgili olduğu açıkça belirtildiği halde, bütün kadınlara teşmil edilmiş olmasıdır. Yüce Allah bu gerçeği 33/Ahzab sûresinin 32. âyet-i kerimesinde şöyle ifade etmektedir:

Ey Peygamber'in hanımları, sizler kadınlardan herhangi biri değilsiniz.

Bu yüzden, Kur'ân-ı Kerîm'in onları durumlarını farklı değerlendirdiğini görüyoruz.

Ey Peygamber'in hanımları! Sizden kim apaçık bir hayasızlıkta bulunursa, azabı iki kat artırılır. Bu Allah'a çok kolaydır. Sizden kim de Allah'a ve rasulüne itaat etmeye devam eder ve salih amel işlerse, ona da mükâfatını iki kat veririz. Ayrıca Biz, onun için üstün bir rızık hazırladık.³⁶

Yüce Allah'ın onlar hakkında farklı uygulama öngörmesinin sebebi, davranışlarının toplum içinde büyük fitnelere yol açmasına imkân vermek istemeyişidir.³⁷ Zira Hz. Âişe anamızın başından geçen bir "ifk" hadisesinin yol açtığı fitne, Medine'de büyük çalkantılara yol açmış ve hatta bu yüzden bir iç savaş tehlikesi bile yaşanmıştır.

Diğer taraftan bazı kimselerin, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra onun hanımlarıyla evlenmek istediklerini ifade ettikleri, bazılarının ise, bu düşünceleri

³⁶33/Ahzâb, 30-31.

³⁷Bu konuda bkz. Abdul-Fettah el-Kâdi, Esbâb-ı Nüzûl, Fecr Yayınları, Ankara, 1986, s.272.

sadece gönüllerinden geçirdikleri görülmektedir.³⁸ işte yüce Allah ümmet içinde fitneye yolaçacak bu gibi sözlere ve düşüncelere son vermek amacıyla, Hz.Peygamber'in vefatından sonra hanımlarıyla evlenmesinin yasak olduğunu açıkça ifade etmiştir:

...Sizin Allah ve Resulü'ne eziyet etmeniz ve kendisinden sonra onun eşlerini nikahlamanız asla caiz değildir. Çünkü bu Allah katında çok büyük bir (günahdır). Bir şeyi açığa vursanız da gizleseniz de (farketmez); çünkü Allah her şeyi çok iyi bilendir.³⁹

Hız.Peygamber'in hanımları, bundan böyle müminlerin anneleri olacaktır:

Peygamber mü'minlere canlarından daha ileridir. Eşleri de onların anneleridir.⁴⁰

Şu halde, fitnelere imkân verilmemesi bakımından onlara düşen, mecbur kalmadıkça evlerinden çıkmamaları, vakitlerini ibadetle geçirmeleridir. Yüce Allah bu hususu dikkatlerimizi şöyle çekmektedir:

Ey Peygamber'in hanımları! Sizler herhangi bir kadın gibi değilsiniz. Eğer takva sahibi olmak istiyorsanız, yabancı erkeklerle konuşurken hoş bir eda ile konuşmayın. Yoksa kalbinde hastalık bulunan kimse temaha düşer. Daima doğru ve ciddi konuşun.⁴¹

Evlerinizde oturun, önceki Cahiliye Devri kadınlarının açılıp saçılması gibi, açılıp saçılmayın. Namaz kılın, zekât verin, Allah'a ve peygamberine itaat edin. Ey Peygamber ailesi! Şüphesiz sizi günah ve kötülüklerden arındırıp tertemiz yapmak ister.

Evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerini ve hikmeti hatırlayın. Şüphesiz ki Allah, "Latiftir, Habir'dir" her şeyin inceliğini ve gizli tarafını bilir, her şeyden haberdardır.

Hız.Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarından istenen bu davranışların bir fedakârlık olduğu açıktır. Zira, yüce Allah; onları dünya hayatının güzelliklerini tercih etme hususunda serbest bırakmıştır. Ancak, onlar, Allah'ı, resulünü ve âhret hayatını yeğlemişlerdir:

Ey Peygamber! Eserine şöyle söyle: Eğer siz, dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim ve sizi güzellikle salayım. Eğer siz, Allah'ı ve âhret yurdunu istiyorsanız, biliniz ki, Allah içinizden güzel davrananlar için büyük bir mükâfat hazırlamıştır.⁴²

İşte onlar, bu fedakarlıkları karşılığında, bu dünyada bütün müminlerin anneleri olma şerefine nail olmuşlar ve böylece kötü gözlerden ve düşüncelerden uzak bir şekilde herkesin hürmetini kazanmışlardır.

Burada, yine doğrudan Hız.Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarıyla ilgili olan Hicâb ayeti üzerinde de kısaca durmak istiyoruz. Zira, bu ayete dayanılarak haremlik-selamlık müessesesi oluşturulmuş ve bu müessese tüm ümmete şamil kılınmıştır. Aslında bu müessese Kur'ân'ın ortaya koyduğu bir müessese değildir. Zira yüce Allah bu iki cinsin birbirlerinden ayrılımlarını değil, aksine adâb-ı muâşeret ve iffet kaidelerine uymak şartıyla, sürekli dayanışma içinde bulunmalarını istemektedir. Zira unutulmamalıdır ki, "mü'min erkeklerle mü'min kadınlar birbirlerinin dostlarıdır, iyiliği emrederler; kötülükten alıko- lar."⁴³

Dostlar demek birbirini tanıyan, seven ve dolayısıyla sürekli dayanışma halinde bulunan insanlar demektir. Kur'ân-ı Kerîm bu iki cinsin böyle bir dayanışma içinde bulunmalarını öngörmektedir. Ancak, kadını sadece bir cinsellik unsuru olarak gören bir zihniyetin, Kur'ân-ı Kerîm'in hedeflerini kavraması beklenemez, işte fitneye yol açacağı gerekçesiyle kadın sürekli olarak, perde arkasında gizlenmiş ve böylece toplumdan soyutlanmıştır. Kadın-erkek işbirliği söz konusu olmayınca, toplum kendinden beklenen gelişmeyi gösterememiştir. Kadının toplumdan soyutlanması zorunlu olarak cahil kalması sonucunu da doğurmuştur. Cahil kalan bir annenin çocuğunun yetişmesinde başarılı olamayacağı açıktır.

Haremlik ve selamlığa delil olarak getirilen ayetin, Hız.Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarıyla ilgili olduğu açıktır:

Peygamber'in hanımlarından birşey isteyeceğiniz zaman, perde arkasından isteyin. Böyle davranmak gerek sizin kalpleriniz, gerekse onların kalpleri için daha temiz bir yoldur.⁴⁴

Böyle bir yola başvurulmasının gerekleri üzerinde biraz önce durmuştuk. Ancak doğrudan Hız.Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarıyla ilgili bir âyetin bütün topluma mal edilmesi yanlıştır. Zira, biraz önce de ifade ettiğimiz gibi, Kur'ân bu iki cinsin bir arada bulunmasını, iyiliği emredip kötülükten alıkoymasını emretmektedir. Diğer taraftan, Kur'ân-ı Kerîm, hem mü'min erkeklere hem de mü'min kadınlara, iffetli olmaları gerektiğini ima etmek için, başlarını eğmelerini emretmektedir.⁴⁵ Her nedense, tarih boyunca iffetli davranmak hep kadınlardan beklenen bir davranış olmuştur. Bu ise iki yüzlülükten başka birşey değildir. Zira iffet her iki cins için aynı ölçüde gereklidir.

İşte, kadının toplumdan soyutlanması, cahil bırakılmasını, cahil bırakılması ise, toplumun geri kalması sonucunu doğurmuştur. Kadın ile erkek el ele vererek toplumun meselelerini birlikte çözmeye başladıkları an, Kur'ân-ı Kerîm'in amaçladığı hedef gerçekleşmiş olacaktır: Mü'min erkekler ile mü'min kadınlar birbirlerinin dostlarıdır, iyiliği emreder, kötülükten alıko- lar. Gerçek bir islâm toplumunun ancak bu şekilde gerçekleştirilebileceği hiçbir zaman unutulmamalıdır. On dört asırlık erkek uygulaması bu hedefe ulaşmada yetersiz kaldığını açıkça gözler önüne sermektedir.

SONUÇ

Kur'ân-ı Kerîm, kadın ile erkek arasında hiçbir ayırım yapmamakta, her ikisine de aynı hak ve yükümlülükleri tevdi etmektedir. Ancak, kadın aleyhtarı yabancı kültürlerin İslâm'a girmesi sonucu, kadın asırlar boyu aşağılan-

³⁸a.g.e., s.320.

³⁹33/Ahzâb, 53-55.

⁴⁰33/Ahzâb, 6.

⁴¹33/Ahzâb, 32-34.

⁴²33/Ahzâb, 28-29.

⁴³9nevbe, 71.

⁴⁴33/Ahzâb, 53.

⁴⁵24/Nûr, 30-31.

miş ve toplumdan adeta soyutlanmıştır. Ve hâlâ soyutlanmaya devam edilmektedir, işte kadının toplumdan soyutlanması ve cahil bırakılması sonucudur ki, insanlığın en azından yarısı âtil, işe yaramaz hale getirilmiştir. Oysa ki, erkeklerle aynı hak ve sorumluluklara sahip olan kadın, tıpkı erkek gibi devlet başkanlığı da dahil olmak üzere onun yapabileceği bütün işleri ve görevleri yapabilir. Aksi görüşte olanlara önerim, Belkıs kıssasını dikkatle okumalarıdır.

Şurasını hiçbir zaman unutmamak gerekir ki, mutlu bir gelecek, kadın ve erkeğin el ele vererek insicamlı bir şekilde çalışmalarına bağlıdır. Şu halde yapılacak en ciddi işlerden birisi de toplumun ihmal edilmiş olan bu kesimini yeniden topluma kazandırmak olmalıdır. Bu da an-

cak planlı bir eğitim politikası ile gerçekleştirilebilir.

Kur'ân-ı Kerîm, her ne kadar insanlar arasında kadın ya da erkek olmaları bakımından hiçbir ayırım yapmıyor ve dolayısıyla her ikisine de aynı hak ve yükümlülükleri tanıyorsa da toplum içinde icra ettikleri fonksiyonları bakımından aralarında bir ayırım yapmaktadır. Allah katında en üstün olanınız, Allah'tan en çok korkanınız yani yeryüzünde barış ve kardeşliğin hüküm sürmesine en çok katkıda bulunanınızdır. Yeryüzünde barış ve kardeşliğin hüküm sürmesi ise Allah'ın halifesi olmamız bakımından kadın ve erkek el ele vererek hep birlikte gezegenimizde O'nun iradesini hakim kılmamıza bağlıdır. Bu gerçeğin bir an bile hatırdan çıkarılmaması gerekir.